

ปัญหาโรคพยาธิทางเดินอาหารในกระนือ และทัศนคติเกี่ยวกับการควบคุมโรคพยาธิ ของเกษตรกรในจังหวัดมุกดาหาร

Gastrointestinal Parasitic Infection in Swamp Buffaloes and Attitude of Farmers in Mukdaharn Province Toward Parasitic Control

ประสาณ ดังควัฒนา (Prasarn Tangkawattana)*

สิริกชร ดังควัฒนา (Sirikachorn Tangkawattana)**

สมบูรณ์ แสงมนีเดช (Somboon Sangmaneedet)**

บทคัดย่อ

จากการเก็บตัวอย่างอุจจาระโดยการเก็บจากทวารหนักของกระนือ 325 ตัวในห้องที่ 5 ตำบลของจังหวัดมุกดาหาร เพื่อตรวจหาชนิดของพยาธิที่เป็นปัญหานี้ท่องเที่ยงที่น้ำได้โดยวิธี simple floatation และ formalin ether sedimentation technique พบว่ามีการติดโรคพยาธิของทางเดินอาหารชนิดต่าง ๆ 174 ตัว คิดเป็น 53.54% โดยที่ในแต่ละพื้นที่มีอัตราการติดโรคพยาธิไม่ต่างกันมากนัก และจากการใช้แบบสอบถามเพื่อหาข้อมูลการแก้ไขปัญหาโรคพยาธิที่เกษตรกรเคยปฏิบัติมา ในกลุ่มเกษตรกรของจังหวัดมุกดาหาร จำนวน 122 ชุด พบร่วมกัน 2 แบบ คือแบบที่ให้ความรู้และแบบที่สำรวจความคิดเห็น พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ทราบถึงปัญหาของโรคพยาธิ เนื่องด้วยภัยคุกคามที่ต้องเผชิญ แต่ก็พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยได้ให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ด้วยตนเอง การให้ความรู้และเน้นหนักถึงปัญหาเหล่านี้รวมถึงการช่วยเหลือในการจัดหาเวชภัณฑ์ในราคายุกจะช่วยให้เกษตรกรสามารถควบคุมปัญหาโรคพยาธิได้ดียิ่งขึ้น.

Abstract

Fecal samples of 325 swamp buffaloes in 5 districts of Mukdaharn Province, collected per rectum, were examined by use of simple floatation and formalin ether sedimentation techniques. The result showed that 174 buffaloes (53.54%) were infected with various kinds of gastrointestinal parasites. The percentage of infection in each district was not much different. One and twenty two sets of questionnaires were done to obtain data on the knowledge and the attitude toward the control of gastrointestinal parasites in livestocks, and whether or how the farmers in Mukdaharn Province have ever done against the parasitic infection in their livestocks. The result showed that most farmers know about the problem of the infection and agree with the use of antihelminthic drugs to against the infection. However, they still play less active role in solving the problem themselves. By giving knowledge, emphasizing on controlling parameter and supplying low-priced antihelminthic drugs to the farmers, the prevention of the parasitic infection in their livestocks would be improved.

*ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์

**ภาควิชาพยาธิวิทยา คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

บทนำ

โคและกระบือเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเกษตรกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกษตรกรได้รับประโยชน์จากสัตว์เหล่านี้ทั้งในเรื่องของการใช้แรงงานในภาคเกษตรกรรม ใช้เป็นอาหาร อีกทั้งมูลสัตว์ก็ยังใช้เป็นปุ๋ยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่พื้นที่เกษตรกรรมได้อีกด้วย ถึงแม้ ว่าเกษตรกรไทยได้มีการเลี้ยงโคและกระบือมาแต่เดิมในอดีต แต่พัฒนาการในด้านการเลี้ยง การจัดการในระบบฟาร์ม รวมถึงการป้องกันโรคชนิดต่าง ๆ ก็ยังไม่พัฒนาไปเท่าที่ควร ส่วนใหญ่แล้วจะยังคงเป็นการเลี้ยงแบบดั้งเดิม ซึ่งมักจะใช้วิถีปล่อยสัตว์ออกหากินเองตามธรรมชาติ ภายใต้การเลี้ยงดูในลักษณะนี้จึงเอื้ออำนวยให้สัตว์ติดโรคชนิดต่าง ๆ ได้ง่าย โดยเฉพาะโรคพยาธิทางเดินอาหาร ซึ่งเกษตรกรมักจะคาดไม่ถึงว่า จะก่อให้เกิดความเสียหายได้มากmany พยาธิที่พบว่าเป็นปัญหาสำคัญได้แก่ พยาธิไส้เดือน (*Toxocara vitulorum*) พยาธิใบไม้ในตับ (*Fasciola spp.*) และพยาธิในทางเดินอาหารชนิดอื่น ๆ เช่น *Heamonchus spp.*, *oesophagostomum spp.*, *Bunostomum spp.*, *Trichostrongylus spp.* และ *Ostertagia spp.* เป็นต้น (เดิคริก และมาณวิกา, 2531) โดยเฉพาะพยาธิไส้เดือนสามารถติดต่อโดยผ่านทางน้ำนมหรือสามารถซ่อนใช้ผ่านรกเข้าไปยังคัพภะได้ตั้งแต่ยังอยู่ในท้องแม่ จึงทำให้สามารถพบร่องรอยของพยาธิในลูกโคและกระเบื้องที่มีอายุเพียง 3-4 สัปดาห์เท่านั้น พยาธิชนิดนี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เปอร์เซ็นต์การเสียชีวิตของลูกสัตว์สูงถึงร้อยละ 30 ในสัตว์ที่มีอายุมากขึ้น พยาธิชนิดต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้นจะเป็นตัวก่อให้เกิดความสูญเสียแก่เกษตรกรในเรื่องการใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เนื่องจากจะทำให้สัตว์มีสุขภาพไม่แข็งแรง แคระแกรน ในรายที่รุนแรง

อาจจะทำให้สัตว์เสียชีวิตได้ จะเห็นได้ว่าปัญหาโรคพยาธิเป็นปัญหาที่น่าจะได้รับการแก้ไขและกำจัดให้หมดสิ้นไป การศึกษาในครั้งนี้ต้องการที่จะทราบถึงชนิดของพยาธิทางเดินอาหารที่เป็นปัญหาในท้องที่จังหวัดมุกดาหาร ระดับความรู้ความเข้าใจและทัศนคติต่อการควบคุมและป้องกันโรคพยาธิ รวมถึงข้อมูลในเรื่องการแก้ไขปัญหาที่เกษตรกรในท้องที่จังหวัดมุกดาหารได้เคยปฏิบัติมา ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำมาใช้ในการวางแผนการควบคุมและป้องกันโรคพยาธิในท้องที่ที่มีการระบาดเกิดขึ้น อีกทั้งจะเป็นข้อมูลในการแก้ไขจุดบกพร่องต่าง ๆ ในการให้ความรู้แก่เกษตรกรในครั้งที่ผ่าน ๆ มา เพื่อที่จะได้ทำให้เกษตรกรได้ทราบถึงผลเสียที่เกิดจากปัญหาโรคพยาธิและมีความตื่นตัวที่จะหาทางแก้ไขต่อไป

วิธีการวิจัย

เพื่อให้ทราบถึงปัญหาโรคพยาธิในgrade บีอี และทัศนคติต่อการควบคุมโรคพยาธิในปศุสัตว์ ของเกษตรกรในจังหวัดมุกดาหาร การศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

1. ปัญหาโรคพยาธิในgrade บีอี ทำการเก็บตัวอย่างอุจจาระโดยการล้วงเก็บจากเทวารหนักของgrade บีอีจำนวน 325 ตัวตามจุดต่าง ๆ ในท้องที่จังหวัดมุกดาหาร (ตารางที่ 1) และจึงนำมาตรวจหาไข่ของพยาธิที่อาศัยอยู่ในระบบทางเดินอาหารโดยวิธี simple flotation และ formalin ether sedimentation technique (อาคม, 2521) ในห้องปฏิบัติการภาควิชานาม

2. ใช้แบบสอบถามเพื่อศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการใช้ยาถ่ายพยาธิในปศุสัตว์ ได้สุ่มเลือกเกษตรกรจำนวน 122 คนจากผู้ที่มีความสนใจต่อปัญหาการเลี้ยงสัตว์ และกลุ่มผู้นำในท้องถิ่น เช่น

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู และผู้นำกลุ่มต่างๆ โดยคัดเลือกจาก 5 ตำบลของอำเภอต่างๆ ในจังหวัดมุกดาหาร ตำบลหนึ่งหมู่บ้าน (ตารางที่ 1) ในการดำเนินงานได้จัดทำแบบสอบถามขึ้นมา 3 ชุด ได้ใช้วิธีพูดคุยกับผู้คนตัวต่อตัว และเพื่อหลีกเลี่ยงจากการสื่อความเข้าใจผิดพลาดในเรื่องภาษา จึงให้เจ้าหน้าที่ที่สามารถพูดภาษาท้องถิ่นได้เป็นผู้ทำการสำรวจ แบบสอบถามชุดที่ 1 เป็นชุดความรู้ความเข้าใจปัญหาโรคพยาธิของเกษตรกร (ตารางที่ 3) เพื่อให้ได้ข้อมูลว่าเกษตรกรรู้ว่าพยาธิคืออะไร สามารถติดต่อโดยทางใดมากที่สุด และผลเสียจากการพยาธิ โดยให้เกษตรกรตอบคำถามว่าถูกเมื่อเท็อนว่าถูกต้องและผิดเมื่อเท็อนว่าไม่ถูกต้อง หรือไม่รู้เมื่อไม่เคยรู้มาก่อน แบบสอบถามชุดที่ 2 เป็นชุดทัศนคติในการควบคุมโรคพยาธิของเกษตรกร (ตารางที่ 4) ลักษณะของค่าถามเป็นไปเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นในการใช้ยาถ่ายพยาธิ โดยให้เกษตรกรแสดงความคิดเห็นได้ 5 แบบคือ เห็นด้วยอย่างมาก เห็นด้วย ตัดสินใจไม่ได้ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างมาก แบบสอบถามชุดที่ 3 เป็นชุดข้อมูลการแก้ไขปัญหาโรคพยาธิที่เกษตรกรเคยปฏิบัติมา (ตารางที่ 5) เพื่อต้องการทราบว่าเกษตรกรเคยพบว่าสัตว์เลี้ยงของตนเคยป่วยหรือตายด้วยโรคพยาธิหรือไม่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขโรคพยาธิที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ หรือไม่ หรือเคยซื้อยาถ่ายพยาธิมาใช้กับสัตว์เลี้ยงของตนเองหรือไม่ โดยให้เกษตรกรตอบว่าเคยหรือไม่เคยทำหรือไม่เคยพบมาก่อนหน้านี้ หลังจากที่ทำแบบสอบถามเสร็จแล้วได้ทำการบรรยายให้ความรู้และเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้ซักถามข้อสงสัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการควบคุมโรคพยาธิ

ผลการวิจัย

จากการตรวจหาพยาธิจากหมู่บ้านของกระนือจำนวน 325 ตัวจาก 5 หมู่บ้านคือ หมู่บ้านห้วยทราย ตำบลคำชะอี อ่าเภอคำชะอี 59 ตัว หมู่บ้านโนนสะอาด ตำบลหนองบัว อ่าเภอดงหลวง 50 ตัว หมู่บ้านนาหัว ตำบลนาระเมือง อ่าเภอดอนตาล 92 ตัว บ้านหนองนกเขียน ตำบลร่มเกล้า อ่าเภอนิคมคำสร้อย 33 ตัว หมู่บ้านกู ตำบลบ้านเน้า อ่าเภอหนองสูง 47 ตัว และหมู่บ้านสมสะอาด ตำบลกดเขี้ยว อ่าเภอเมือง 44 ตัว (ตารางที่ 1) พบว่าสามารถตรวจพบการติดโรคพยาธิในกระนือหั้งสัน 174 ตัว (53.54%) ซึ่งแยกเป็นพยาธิชนิดต่างๆ ได้ดังนี้ *Rumen fluke* 88 ตัว (27.08%), *Eimeria spp.* 64 ตัว (19.69%), *Strongyle-like egg* 29 ตัว (8.92%), *Tricho-strongylus spp.* 21 ตัว (6.64%), *Strongyloides spp.* 18 ตัว (5.54%), *Oesophagostomum spp.* 12 ตัว (3.69%), *Toxocara spp.* 9 ตัว (2.77%), *Liver fluke* 6 ตัว (1.85%), *Bunostomun spp.* 5 ตัว (1.54%), *Capillaria spp.* 5 ตัว (1.54%), *Cooperia spp.* 5 ตัว (1.54%), *Monexia spp.* 3 ตัว (0.92%), *Ostertagia spp.* 2 ตัว (0.62%) และ *Haemonchus spp.* 2 ตัว (0.62%) ส่วนรายละเอียดจำแนกตามพื้นที่ที่สำรวจในตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่ามีการติดโรคพยาธิในเขตหมู่บ้านโนนสะอาด 34 ตัว (68%) หมู่บ้านสมสะอาด 18 ตัว (40.91%) หมู่บ้านห้วยทราย 30 ตัว (50.85%) หมู่บ้านกู 30 ตัว (63.83%) หมู่บ้านหนองนกเขียน 14 ตัว (42.42%) และหมู่บ้านนาหัว 48 ตัว (52.17%) จะเห็นได้ว่าจำนวนสัตว์ที่ติดโรคพยาธิในแต่ละพื้นที่ไม่ค่อยแตกต่างกันมากนักอยู่ในช่วง 40-60% ซึ่งเป็นอัตราการติดโรคที่สูงมาก อีกทั้งสัตว์แต่ละตัวมักจะติดโรคพยาธิมากกว่า 1 ชนิด ซึ่งอาจจะมาจากการที่มีสภาพการเลี้ยงและลักษณะของภูมิประเทศ

ที่คล้ายคลึงกัน พยาธินิดที่พบได้มากที่สุดคือ Rumen fluke, *Trichostron-gylus spp.*, Strongyle-like egg และ *Eimeria spp.* ส่วนพยาธิที่พบได้น้อยที่สุดคือ *Hemonchus spp.*, *Toxocara spp.* และ *Monexia spp.* ส่วนพยาธิใบไม้ในตับซึ่งถือว่าเป็นชนิดที่มีความสำคัญในภูมิภาคนี้ (เลิศรักษ์และมาณวิกา, 2531) ก็สามารถตรวจพบได้ใน grade บีโอเหล่านี้ ถึงแม้ว่าgrade บีโอเหล่านี้จะยังไม่แสดงอาการเจ็บป่วยเนื่องจากการติดโรคพยาธิ แต่จากผลการสำรวจนี้ก็เป็นข้อบ่งชี้ได้ว่าสัตว์เหล่านี้ มีความเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยเป็นอย่างยิ่ง โดยที่พยาธิจะเป็นตัวบันทอนให้สัตว์มีสุขภาพอ่อนแอกลง ในรายที่เป็นโรคพยาธิอย่างรุนแรงอาจจะเสียชีวิตได้ทันที จากข้อมูลเหล่านี้จะเห็นได้ว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องช่วยกันส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาให้ความสนใจในการควบคุมและป้องกันโรคพยาธินิดต่างๆ ที่เป็นปัญหาอยู่ในท้องที่ต่อไป

จากการสำรวจเกษตรกรและผู้นำชุมชนที่ให้ความร่วมมือในการตอบคำถาม รวมทั้งสิ้น 122 คน แยกเป็นหมู่บ้านต่างๆ ได้ดังนี้ (ตารางที่ 1) หมู่บ้านห้วยทราย 22 คน หมู่บ้านโนนสะอาด 15 คน หมู่บ้านนาหว้า 37 คน หมู่บ้านหนองนกเขียน 19 คน หมู่บ้านภู 17 คน และหมู่บ้านสมสะอาด 12 คน ผลการสำรวจแบบสอบถามชุดที่ 1 ที่เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในปัญหาโรคพยาธิในปศุสัตว์ของเกษตรกร (ตารางที่ 3) พบว่าจากคำถามข้อที่ 1 เกษตรกรสามารถตอบได้ถูกต้องถึง 83.61% ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ทราบและเข้าใจพยาธิคืออะไร ในข้อ 2 พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ทราบว่าสัตว์สามารถติดโรคพยาธิได้ทางใดบ้าง โดยสามารถตอบได้ถูกต้องถึง 81.97% ในข้อ 3 และ 4 เป็นคำถามที่เกี่ยวกับปัญหาและความสูญเสียที่เกิดจากโรคพยาธิ

ต่อสัตว์และสัตว์โต เกษตรกรสามารถตอบได้ถูกต้องถึง 90.16% และ 84.43% ตามลำดับ ในคำถามข้อที่ 5 ต้องการที่จะสำรวจว่าเกษตรกรทราบหรือไม่ว่าการควบคุมและป้องกันโรคพยาธิสามารถที่จะกระทำได้โดยการถ่ายพยาธิ ซึ่งเกษตรกรสามารถตอบถูกต้องถึง 94.26% จะเห็นได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาการติดโรคพยาธิได้เป็นอย่างดี ค่าเฉลี่ยของคำตอบที่ถูกต้องสูงถึง 86.89% มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ตอบผิดหรือไม่รู้ โดยค่าเฉลี่ยคำตอบที่ผิด 4.01% และคำตอบที่ไม่รู้ 9.20% ตามลำดับ จากการสำรวจนี้จะเห็นได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ทราบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับโรคพยาธิเกิดขึ้นกับปศุสัตว์ของตน โรคพยาธิเหล่านั้นก่อให้เกิดความสูญเสียต่อสัตว์เลี้ยงของตนอย่างมากมาย ตลอดจนทราบว่ามีวิธีการควบคุมและป้องกันโรคพยาธิดังกล่าว

ในแบบสอบถามชุดที่ 2 ที่เกี่ยวกับทัศนคติในการควบคุมโรคพยาธิของเกษตรกร (ตารางที่ 4) เกษตรกรเห็นด้วยอย่างมาก (60.65%) และเห็นด้วย (32.79%) ว่าสัตว์ทุกตัวต้องได้รับการถ่ายพยาธิเป็นประจำอย่างน้อยปีละหนึ่งถึงสองครั้งถึงแม้ว่าสัตว์จะยังดูแข็งแรงดีก็ตาม มีเพียงส่วนน้อยที่ยังตัดสินใจไม่ได้หรือไม่เห็นด้วย (7.38%) ในคำถามข้อที่ 2 เกษตรกรยอมรับว่าสัตว์ที่ไม่ติดโรคพยาธิจะมีสุขภาพที่แข็งแรงและไม่เจ็บป่วยด้วยโรคอื่นๆ ได้ง่าย (86.35%) แต่ก็ยังมีส่วนน้อยที่ยังไม่ทราบหรือไม่เชื่อว่าข้อความดังกล่าวเป็นจริง (10.66%) ในคำถามข้อที่ 3 เป็นการสอบถามว่าเกษตรกรมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการให้ยาถ่ายพยาธิแก่สัตว์เลี้ยงว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเลี้ยงสัตว์ มีเกษตรกรที่ตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วย 54.92% และ 36.89% ตามลำดับ แต่ก็ยังมีผู้ให้ความคิดเห็น

แตกต่างกันไปถึง 7.38% โดยสรุปจะเห็นว่า เกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการควบคุมโรคพยาธิ ซึ่งสามารถที่จะดูได้จากค่าตอบที่เห็นด้วยอย่างมากและเห็นด้วยว่ามีสูงถึง 57.65% และ 33.88% ตามลำดับ ในขณะที่กลุ่มที่ยังตัดสินใจไม่ได้ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างมากรวมกันได้เพียง 8.47% เท่านั้น

ส่วนในแบบสอบถามชุดที่ ๓ ที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่เกษตรกรเคยปฏิบัติมา (ตารางที่ ๕) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ (76.22%) ยังไม่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขโรคพยาธิ ในสัตว์เลี้ยงมาก่อน เกษตรกรส่วนหนึ่ง (55.73%) เคยพบว่าสัตว์เลี้ยงของตนป่วยหรือตายโดยเชื่อว่า มีสาเหตุมาจากโรคพยาธิของทางเดินอาหาร แต่อย่างไรก็ตามพบว่าในเกษตรกรกลุ่มที่ตอบแบบสอบถามมีเพียง 45.90% ที่เคยซื้อยาถ่ายพยาธิ มาใช้กับสัตว์เลี้ยงของตนเองแม้ว่าสัตว์จะไม่เคยแสดงอาการป่วยด้วยโรคพยาธิก็ตาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหารोคพยาธิโดยตัวเกษตรกรเองที่ผ่านมานั้นยังค่อนข้างน้อยอยู่มาก

ข้อเสนอแนะ

จะเห็นได้ว่าแท้ที่จริงแล้วเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจปัญหารोคพยาธิที่มีต่อปศุสัตว์ดีพอควร ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากเคยพบว่าสัตว์เลี้ยงของตนเอง เคยป่วยด้วยสาเหตุนี้มาก่อน หรืออาจจะโดยการบอกเล่าจากเพื่อนบ้านหรือได้รับพังมาจากเจ้าหน้าที่ ที่มีหน้าที่โดยตรง แต่ก็เป็นที่น่าแปลกใจที่ถึงแม้เกษตรกรส่วนใหญ่จะเห็นด้วยกับการที่จะต้องให้ยาถ่ายพยาธิกับปศุสัตว์ของตัวเองเพื่อเป็นการควบคุมและป้องกันโรคก่อนที่จะมีผลต่อสุขภาพสัตว์ถึงแม้ว่าสัตว์จะไม่เคยแสดงอาการของการติดโรคพยาธิมาก่อนก็ตาม แต่ในเชิงปฏิบัติแล้วมี

เกษตรกรที่เคยปฏิบัติอย่างนั้นเพียงร้อยละ 45.90 เท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยังขาดความกระตือรือร้นที่จะเข้าแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ หรือยังไม่เคยทราบ ว่าจะต้องทำอย่างไรเพื่อที่จะสามารถควบคุมโรคพยาธิในปศุสัตว์ของตัวเองได้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ขาดความรู้หรือขาดเจ้าหน้าที่มาแนะนำ โดยจะเห็นได้ว่ามีเกษตรกรสูงถึงร้อยละ 76.22 ที่ไม่เคยเข้ารับการอบรมการควบคุมโรคพยาธิมาก่อน หรืออาจเป็นไปได้ว่าเกษตรกรเคยได้รับบริการฟรีจากภาครัฐหรือจากการส่งเสริมต่าง ๆ มาโดยตลอด และเมื่อโครงการเหล่านั้นหมดไปเกษตรกรก็ไม่มีความกระตือรือร้นที่จะทำต่อไปและเคยให้มีโครงการใหม่เข้ามา ดังนั้นการแก้ไขปัญหาที่ยังยืนนั้นจะได้รับการแก้ไขและหาทางป้องกันโดยตัวเกษตรกรเอง การให้ความรู้โดยเน้นให้เกษตรกรตระหนักรถึงความสำคัญและผลร้ายของการติดโรคพยาธิ รวมทั้งการส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าใจถึงวิธีการควบคุมและป้องกันโรคพยาธิซึ่งเกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วยตนเองต่อไปนั้นเป็นหน้าที่ที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาทิ คณะสัตวแพทยศาสตร์ในสังกัดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และหน่วยงานของกรมปศุสัตว์และสำนักปศุสัตว์ในทุกระดับที่มีหน้าที่นี้ โดยตรงที่จะต้องช่วยกันเผยแพร่ ความเข้าใจในจุดนี้ให้เกษตรกรได้รับรู้ การจัดทำยาที่มีประสิทธิภาพ ราคาถูกหรือปานกลาง หาซื้อด้วย自己 และมีวิธีใช้ที่ไม่ยุ่งยากมากนักให้เกษตรกรได้ซื้อมาใช้ก็เป็นอีกทางหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ต่อไป โครงการธนาคารยาสัตว์ของกรมปศุสัตว์ก็เป็นหนทางที่ดีที่น่าจะส่งเสริมให้มีในทุกพื้นที่ที่มีการเลี้ยงสัตว์ในการจัดส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้าไปให้ความรู้ ช่วยเหลือให้คำแนะนำ อาจจะเริ่มที่ตัวเกษตรกรที่เป็นผู้นำของชุมชนนั้น ๆ ก่อนเพื่อให้เป็นแบบ

อย่างที่ดีและสามารถสอนคนอื่น ๆ ในชุมชนให้ปฏิบัติตาม อีกทั้งมีการติดตามผลการแก้ปัญหา โรคพยาธิด้วยตัวเองของเกษตรกรเป็นประจำ จึงจะช่วยให้เกษตรกรสามารถควบคุมปัญหาเหล่านี้ได้ด้วยตัวเองต่อไป

กิจกรรมประจำ

ผู้เขียนได้ขอขอบคุณนายสัตวแพทย์ชูยศ เชื้อวิริกุล ที่อ่านวิเคราะห์ความสอดคล้องในการดำเนินงาน และนักศึกษาสัตวแพทย์ คณะสัตวแพทยศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น รุ่นที่ 1 ที่ร่วมออกแบบงานในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- เลิศรัก ศรีกิจการ และมาณวิกา ผลภาค. 2131. ระบบวิทยาและแนวทางการควบคุมโรคพยาธิในไส้ในภาคอิสาน. เวชสารสัตวแพทย์ 18(1) : 9-22.
- อาคม สังหารันนท์. 2521. การวินิจฉัยโรคและเทคนิคทางปาราสิตวิทยา. กรุงเทพฯ : หมวดปาราสิตวิทยา ภาควิชาพยาธิวิทยา คณะสัตวแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ตารางที่ 1 พื้นที่ปฏิบัติงานในท้องที่จังหวัดมุกดาหาร

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	หมู่ที่	จำนวนแบบสำรวจ	จำนวนgrade
คำชะอี	คำชะอี	หัวยทราย	3,9	22	59
คงหลง	หนองบัว	โนนสะคาด	7	15	50
ดอนตาล	นารະเมือง	นาหว้า	4	37	92
นิคมคำสร้อย	ร่มเกล้า	หนองนกเขียน	4	19	33
หนองสูง	บ้านเป้า	บ้านกู	1	17	47
เมือง	กุดแจ้	สมสะคาด	1	12	44
				122 ชุด	325 ตัว

ตารางที่ 2 ผลการสำรวจโรคพยาธิ

ชนิดพยาธิที่พบ	บ้านใน สะอาด	บ้านสม สะอาด	บ้านห้วย ทราย	บ้านกู	บ้านหนอง น้ำเขียน	บ้านนา หว้า	จำนวนสัตว์ (%)
Rumen fluke	21	6	22	13	6	20	88 (27.08)
Eimeria spp.	9	12	8	12	8	15	64 (19.69)
Strongyle-like egg	9	3	3	9	2	3	29 (8.92)
Trichostrongylus spp.	7	3	4	2	1	4	21 (6.46)
Strongyloides spp.	4	2	-	1	3	8	18 (5.54)
Oesohagostomum spp.	6	-	3	1	-	2	12 (3.69)
Toxocara spp.	-	-	-	-	-	9	9 (2.77)
Liver fluke	-	-	2	1	-	3	6 (1.85)
Bunostomum spp.	-	1	2	1	-	1	5 (1.54)
Capillaria spp.	4	-	1	-	-	-	5 (1.54)
Cooperia spp.	-	1	1	1	2	-	5 (1.54)
Ostertagia spp.	-	-	1	1	-	-	2 (0.62)
Monexia spp.	-	-	-	-	-	3	3 (0.92)
จำนวนสัตว์ที่ตรวจ	50	44	59	47	33	92	325
จำนวนที่ตรวจพบ (%)	34 (68.00)	18 (40.91)	30 (50.85)	30 (63.83)	14 (42.42)	48 (52.17)	174 (53.51)
จำนวนที่ตรวจไม่พบ (%)	16 (32.00)	26 (59.09)	29 (49.15)	29 (49.15)	19 (57.58)	44 (47.83)	151 (46.49)

ตารางที่ 3 ชุดความรู้ความเข้าใจในปัญหารोครพยาธิของเกษตรกร

คำถาม	จำนวนเกษตรกรที่ตอบว่า		
	ถูก (%)	ผิด (%)	ไม่รู้ (%)
1. พยาธีคือสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในร่างกายแล้วก่อให้เกิดอันตราย ความเสียหายแก่สัตว์นั้น	102(83.61)	4(3.28)	16(13.11)
2. สัตว์มักจะติดโรคพยาธิโดยการกินอาหารหรือหญ้าที่มีไข่พยาธิเข้าไป	100(81.97)	8(6.56)	14(11.48)
3. พยาธิทำให้สัตว์เจ็บป่วยไม่แข็งแรงและถึงตายได้	110(90.16)	4(3.64)	8(6.65)
4. ประมาณร้อยละ 30 ของลูกสัตว์เกิดใหม่ตายด้วยโรคพยาธิ	103(84.43)	6(4.92)	13(10.66)
5. ควรให้ยาถ่ายพยาธิเป็นระยะอย่างน้อยปีละ 1-2 ครั้ง เพื่อควบคุมโรคพยาธิ ถึงแม้ว่าสัตว์เลี้ยงยังดูแข็งแรง	115(94.26)	2(1.64)	5(4.10)
	106(86.89)	4.8(4.01)	11.2(9.20)

ตารางที่ 4 ชุดทัศนคติในการควบคุมโรคพยาธิของเกษตรกร

คำถาม	จำนวนเกณฑ์ที่ตอบว่า (%)				
	เห็นด้วย อย่างมาก	เห็นด้วย	ตัดสินใจ ไม่ได้	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างมาก
1. สตว์ทุกตัวต้องได้รับยาถ่ายพยาธิอย่างน้อยปีละ 1-2 ครั้ง ถึงแม้ว่าจะยังดูแข็งแรงดี	74(60.66)	40(32.79)	3(2.46)	5(4.10)	1(0.82)
2. สตว์ที่ไม่เป็นโรคพยาธิจะมีสุขภาพแข็งแรงไม่เป็นโรคอื่นได้ง่าย	70(54.38)	39(31.97)	8(6.56)	4(3.28)	1(0.82)
3. การให้ยาถ่ายพยาธิแก่สตว์เลี้ยงถือว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งในการเลี้ยงสตว์	67(54.92)	45(36.89)	-(-)	6(4.92)	3(2.46)
	70.33 (57.65)	41.33 (33.88)	3.66 (3.01)	5 (4.10)	1.66 (1.36)

ตารางที่ 5 ชุดข้อมูลการแก้ไขปัญหาโรคพยาธิที่เกษตรกรเคยปฏิบัติมา

คำถาม	จำนวนเกณฑ์ที่ตอบว่า (%)	
	เคย	ไม่เคย
1. เคยว่ารับการอบรมเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขโรคพยาธิมาแล้ว	29(23.77)	93(76.22)
2. สตว์เลี้ยงของท่านเคยป่วยหรือตายด้วยโรคพยาธิ	68(55.73)	54(44.26)
3. เคยว่ายาถ่ายพยาธิมาใช้กับสตว์เลี้ยงของท่าน แม้ว่าสตว์จะไม่เคยแสดงอาการว่าป่วยเป็นโรคพยาธิ	56(45.90)	66(54.09)
	57(41.81)	65(58.19)